

INGER ELISABETH HAAVET

Barnbidraget en kompromiss i kampen för moderskapslön

Katti Anker Møllers förslag om moderskapslön väckte mycket starka känslor i Norge under mellankrigstiden. Kvinnorna tyckte inte om att kärlek och moderskap reducerades till ett ekonomiskt kontrakt och männen kände sig hotade i sin försörjningsidentitet. Först när termen ändrades till barnbidrag blev den politiskt gångbar.

Hösten 1994 krävde en norsk lärarorganisation en särskild "omsorgslönegrad" för alla kvinnliga lärare. Motiveringen var att kvinnorna i större utsträckning än männen tog på sig ansvar för hemarbete, och att de av den anledningen halkade efter sina manliga kollegor på löne- och karriärstegen. Samtidigt visar en färsk samhällsvetenskaplig undersökning att endast tio procent av befolkningen i åldern 26–40 år anser det vara önskvärt att kvinnor med småbarn har heltidsarbete.¹

De här små nedslagen i det norska välfärds-samhället anno 1994 berättar något om genomgående teman i historien. De berättar också något om den tvetydighet och ambivalens som moderskapet skapar i mötet mellan kvinnorna och samhället. Hur möter kvinnorna storsamhället när de blir mödrar? Hur möter samhället dem? Vilka lösningar väljer man för att lösa omsorgsproblemet – offentliga lösningar eller individuell anpassning till de praktiska problemen?

I början av vårt sekel fanns knappt ett enda daghem, knappt heller en enda man som kunde byta blöjor. 1994 är daghemstäckningen någorlunda tillfredsställande, föräldradigheten närmast en självklarhet, och det är pinsamt för en man att erkänna bristande kompetens beträffande blöjbyte. Om han å andra sidan byter blöjor särskilt ofta, är en helt annan sak. Våra exempel visar att värd av barn inom stora grupper fortfarande uppfattas som i första hand kvinnornas ansvar. Faderskapet är ännu i hög grad ett akademiskt begrepp.

Moderskapet både privat och offentligt

Moderskapet står mitt i skärningspunkten mellan det privata och det offentliga. Samhället är beroende av att det föds nya barn. För de enskilda föräldrarna upplevs ett barns födelse som något mycket privat och intimt, som frukten av deras egen kärlek. Att uppfostra en ny människa medför också arbete, och i den här artikeln vill jag koncentrera mig på frågan hur det arbetet värderas. Genom att anknyta moderskapet till begreppet arbete, lägger jag också förhållandet mellan offentligt och privat under luppen. I det moderna samhället värderas arbetsinsatsen i stor utsträckning utifrån den ekonomiska belöning eller det ekonomiska resultat som arbetet frambringar. Moderskap är ett produktivt och nödvändigt arbete, men det är inte omedelbart lönande i den här meningen.

Problemen accentuerades i samband med framväxten av det industrialiserade samhället som förde med sig ett större inslag av rollbyten och åtskilda handlingsarenor än vad som hade varit fallet i bondesamhället. Barnen kunde inte följa med till arbetet som förr, vilket skapade ett behov av barnomsorg. För de gifta kvinnorna betydde den ökade sociala rörligheten, de nya yrkesmöjligheterna och det ökade antalet sociala arenor att de i stor utsträckning inkapslades i familjerummet – inte att de integrerades bättre i storsamhället. Den norska socialantropologen *Kirsten Danielsen* har genom livsförloppsintervjuer visat

att den arbetsfördelning mellan könen som utvecklades under det tidiga 1900-talet resulterade i en könsidentitet där kvinnornas val och förhållningssätt till livet dominerades av kravet att ta hänsyn till andra. Männens livsimperativ blev däremot att de skulle kunna försörja sig själva och de sina.² Utvecklingen av offentliga omsorgsinrättningar uppmuntrade och byggde vidare på den här könsrollsmodellen.

Inom de välfärdsinstitutioner som byggdes upp före det andra världskriget kom moderskapet att få en nyckelroll.³ Här var också föreställningen om det moderna, kultiverade familjelivet central. Den hemarbetande husmodern fick en viktig uppgift som samhällets kulturagent under den tid då välfärdspolitiken innehöll ett starkt uppfostrande element som parades med stora visioner om samhällsmedlemmarnas kultivering. Hygien och disciplin var viktiga ingredienser i skapandet av den moderna, effektiva och upplysta individen.⁴ Husmodern skulle se till att hålla huset rent och förebygga sjukdom, uppfostra barnen till renlighet och disciplin samt hålla karlarna från dryckenskap genom att erbjuda dem ett trevligt hem. Många av storsamhällets målsättningar skulle inledas av husmodern i det lilla samhället – hemmet och familjen. I en tid när sociallagstiftningen låg i sin linda och samhället fortfarande var fattigt, var det viktigt att bygga lagstiftningen på något som legitimerade offentliga ingrepp utan att det samtidigt innebar offentliga utgifter. En billigare kulturagent än husmodern kunde staten knappast ha funnit.

Uppvärdering av kvinnors arbete som mödrar

Den tilltagande skillnaden mellan offentligt och privat fick särskilt stor betydelse för de kvinnor som blev mödrar. Av den anledningen startade också en debatt om värdet av kvinnors arbete som mödrar. Debatten, som väckte många starka känslor, pågick på flera arenor och var synnerligen intensiv under mellankrigstiden. Argumentationen för och emot olika idéer och initiativ fördes utifrån vitt skilda motiv, där konfliktlinjerna gick kors och

tvärs. Moderskapet diskuterades inom kvinnorörelsen, arbetarrörelsen, inom läkarkåren och prästerskapet samt i stortinget och regeringen. Förhållningssätten och motiven var olika, men en av de gemensamma tankarna var att moderskapet konstituerade kvinnors särart. Kvinnor var annorlunda än män eftersom de blev mödrar. Denna särartstanke har senare utnyttjats för att argumentera såväl för som emot kvinnors inflytande i samhället. Den ambivalens som i dag finns kring moderskapet hänger samman med den historiska erfarenheten av hur moderskapet har utnyttjats både för och emot kvinnor.

De kvinnor som blev mödrar i början av vårt sekel födde mer än dubbelt så många barn som dagens mödrar. På den tiden var moderskapet en påtaglig fysisk erfarenhet och kampen för de egna rättigheterna och det egna värdet blev i stor utsträckning en kamp för att uppvärdera modersarbetet. Ett av försöken att på ett samhälleligt plan uppvärdera moderskapet var att börja diskutera moderskapslön.

Element av tanken på moderskapslön kan spåras i många delar av den tidiga sociallagstiftningen. Mödrarförsäkringen från 1915 var en del av sjukpenningen som gav försäkrade kvinnor och hustrur till försäkrade män en ekonomisk kompensation i samband med barnafödandet. De Castbergiska lagarna från 1915 är ett annat exempel som huvudsakligen omfattade barn födda utanför äktenskapet.⁵ De gav också en viss ekonomisk trygghet för fattiga gifta kvinnor och deras barn.

1919 inrättades ett kommunalt bidrag för alla ensamstående mödrar i Oslo. Oslobidraget och barnlagarna gav Norge en särställning i ett internationellt perspektiv när det gällde de ensamstående mödrarnas situation. Det dröjde emellertid ända till 1964 innan vi fick ett nationellt bidragssystem med Oslobidraget som modell. 1981 inkluderades även ensamstående fäder och skilda eller separerade personer. Bidrag till ensamstående vårdnadshavare var länge mycket ovanligt i Europa, och fortfarande är de nordiska ländernas trygghetslagstiftningar bättre rustade att ta hand om mödrarna än vad fallet är i de flesta andra europeiska länder.

Kontroversiellt krav på moderskapslön

Frågan om de gifta kvinnornas rättigheter och moderskapets ställning kom att bli ett karakteristiskt tema för mellankrigstiden som epok både i kvinnohistorien och i kvinnorörelsens historia. Den viktigaste pionjären i denna kamp var *Katti Anker Møller*. Hon var aktivist i kvinnorörelsen men ingick också allianser med arbetarrörelsen och de centralt placerade personer hon ansåg lämpliga för sitt syfte.

Katti Anker Møllers föredrag "Kvinnens fødselspolitikk" blev startskottet för debatten om moderskapslön i Norge.⁶ Hon höll talet för första gången 1919 i Torsnes och Fredrikstads kvinnoarbetarföreningar och reste sedan land och rike runt och agiterade. Överallt blev hon noggrant refererad i pressen. Arbeiderpartiets förslag publicerade föredraget som särtryck, precis som man hade gjort med "Moderskapets frigjørelse" som propagerade för rätten till preventivmedel och abort.⁷ I "Kvinnens fødselspolitikk" utgick Anker Møller från kvinnokravet på lika lön för lika arbete. Hon hävdade att det skulle vara till fördel för yrkesaktiva, ogifta kvinnor, men till nackdel för hemarbetande mödrar och deras barn. Den lön som en ensamstående kvinna enligt likalönskravet skulle få disponera för egen del skulle kunna räcka till en hel familj. Anker Møller tyckte att den ekonomiska belöningen av arbete borde betraktas i ett samhälls- och familjeperspektiv, och då var moderns arbete i hemmet lika viktigt som den avlönade produktionsarbetarens. Fortplantningen var den viktigaste faktorn i politik och samhällsliv. Detta måste erkännas och belönas:

Mödrarnas arbets- och löneförhållanden måste lösas från de gammaldags patriarkaliska mönstren. Deras arbete i hemmet måste bedömas på ett rättvist och rationellt sätt, precis som man nu gör med alla andra verksamhetsområden för kvinnor. Mödrarna måste sluta arbeta utan ersättning. Så länge som vi gör det, kommer vi och våra arbetsinsatser att föraktas, vilket är fallet i dag.⁸

Inom familjen var kvinnan beroende av försörjarens inkomst och välvilja för att uppnå

någon belöning för sina insatser, vilket gjorde henne mer till sin mans älskarinna än till sina barns mor. Det behövdes en belöningsinstans utanför familjen för att mödrarna skulle tillförsäkras en rättvis belöning. Staten skulle betala kvinnorna för att de födde och uppfostrade barn, ansåg Anker Møller. Hon utgick från mödrarförsäkringen som garanterade gravida och födande yrkesaktiva kvinnor en inkomst om en krona per dag när de var oförmögna till arbete och föreslog att regeln skulle utvidgas till att gälla samtliga mödrar från graviditetens början tills barnet var i skolpliktig ålder. Om fler barn föddes, skulle bidraget ökas med motsvarande belopp för varje barn. Hennes motivering för kravet på moderskapslön var tudelat. Å ena sidan var det ett rättvisekrav – en bekräftelse av mödrarnas arbete som likvärdigt med annat arbete. Kvinnorna kunde i det här fallet sätta makt bakom sina ord: de kunde vägra föda barn. Å andra sidan motiverades kravet med en ambition att skapa bättre förhållanden för barnen och de fattiga familjerna. Som ett slags förebyggande socialpolitik skulle moderskapslönen stimulera en kompetenshöjning av modersarbetet, förbättra kosthållningen samt erbjuda familjerna bättre möjligheter att ge sina barn en bra start och utbildning. Arbetet med barnen skulle kultiveras. Genom barnbegränsningen skulle kvinnorna göra "barnlivet så dyrbara att kriget måste upphöra, bli otänkbara". Barnets århundrade kan inte börja förrän mödrarna förstår att hävda sig själva bättre, tyckte Anker Møller.⁹

Sammankopplingen av lön och moderskap skapade en storm av protester från både män och kvinnor. För männen kunde kravet kännas som ett hot mot deras försörjaridentitet. För vissa kvinnor upplevdes kravet som att äktenskap och moderskap skulle reduceras till ekonomiska kontrakt, något som stod i strid mot det kärleksbaserade äktenskapet som de hade kämpat för. I tre artiklar i *Tidens Tegn* gick *Sigrid Undset* till frontalangrepp mot Anker Møller:

Hon talar om dessa saker som om de arbetande folklagren varken kunde känna kärlek, ömhet eller älskog. (...) Inte heller kan någon normal männis-

Katti Anker Møller som mamma ...

ka tänka sig att ta betalt för moderskap. För att komma till en sådan slutsats måste man vara själsligt impotent.¹⁰

Undset befann sig 1919 själv i en svår situation både som mor, hustru och författare. För henne framstod kravet på moderskapslön alltför praktiskt och lättvindligt. Hon ansåg att kvinnosakskvinnorna talade om för sina medsysstrar hur de skulle leva utan att ha tillräckligt god kännedom om deras erfarenhetsbakgrund. Feministerna saknade såväl det historiska perspektivet som förmågan att definiera sina frågor och begrepp. Undset uttryckte sin syn på moderskapet på det här sättet:

Att vara mor är inte ett arbete. Det medför arbete och plikter. Så som de samhälleliga villkoren är för kvinnor medför det ofta arbete och plikter som på ett hjärtslitande sätt överstiger hennes krafter, och som till sist tar död på hennes mod och livsglädje – men moderskap är livet.¹¹

En viktig skillnad mellan Undset och Anker Møller var att den senare trodde på de sociala reformernas makt att hjälpa mödrarna. Undset menade däremot att problemen måste lösas på individuell nivå:

Lagen kan svårligen, och aldrig på ett bra sätt, gripa in i förhållanden mellan människor som står varandra så nära som äkta par, föräldrar och barn.

Inte heller alla feminister tog Anker Møller till sitt hjärta. Kvinnorörelsen var sammansatt av många intressen och måste därför visa hänsyn både inåt och utåt. Anker Møller var en

radikal feminist. När kvinnorna till sist hade vunnit sina politiska rättigheter genom att uppnå rösträtt 1913 var hennes kommentar: "Nu börjar den egentliga kvinnosaken. Nu är det mödrarnas tid".¹²

Men moderskapslönens tid var uppenbarligen inte inne. Föreställningarna om offentligt och privat, om arbete och kärlek, kopplade ihop moderskap med prostitution när frågan om betalning väcktes. Redan föredraget om moderskapets frigörelse fick många kvinnosakskvinnor att dra sig tillbaka sedan den kände överläkaren *Borchgrevink* skrivit följande i ett kritiskt inlägg i *Morgenbladet*:

Det finns bland människor av mitt stånd flera än jag för vilka kvinnoemancipationens dunkla intressen för kvinnlig osedlighet har varit en förargelse.

Den tidiga kvinnorörelsen var mycket känslig för dylika slag under bältet. *Marie Michelet*, ledare för husmodersorganisationen *Hjemmets Vel*, hävdade själv att kvinnosak var husmoderssak, men hon tyckte samtidigt att förslaget om moderskapslön var ett uttryck för moralisk anarki och bolsjevistisk propaganda.

Även samlingsorganisationen för den norska kvinnorörelsen från 1904, *Norske Kvinners Nasjonalråd* (NKN), ställde sig avvisande till många av Anker Møllers idéer. NKN var en paraplyorganisation där särskilt de religiösa grupperingarna hade svårt att acceptera hennes radikala krav på fria preventivmedel och fri abort. Sitt föredrag om kvinnornas födelsepolitik fick hon inte hålla inom organisationen och det fick inte heller skickas ut till medlemmarna. Hon skrev ett utdrag av föredraget "Mødrelønn" och bad att få lägga fram det vid NKNs riksmöte 1919 tillsammans med ett resolutionsförslag som gällde en utvidgning av moderskapspenningen och som sedan skulle sändas till socialdepartementet. Återigen fick hon avslag. Då lade hennes syster, *Ella Anker*, ett förslag om att tillsätta en kommitté för att utreda frågan. Förslaget bordlades emellertid.

Tre kommittéer – två resultat

Året därpå invigdes den stora internationella kvinnokonferensen i Oslo. Den fråga som

året innan hade varit så inflammerad i NKN utgjorde nu en viktig programpunkt och den nya inspirationen utifrån ingav nytt mod. Resultatet blev att *Arbeiderpartiets kvinneforbund* tillsatte en egen *moderskapslönekommitté* 1923. Två år senare bildade den borgerliga kvinnorörelsen sin *familjelönekommitté* via NKN.

Den tionde världskongressen för kvinnlig rösträtt och lika borgerliga rättigheter i Paris 1926 antog en resolution som krävde ekonomisk trygghet och en egen andel av världens tillgångar för moder och barn. Resolutionen blev utgångspunkt för arbetet i familjelönekommittén.

Arbetet i kommittéerna följde under en tid gemensamma linjer, men slutade med olika förslag. Båda kommittéerna utgick från det avtal med lönetillägg baserat på försörjarbörda som statens tjänstemän hade fått 1913. Med tiden infördes försörjartillägget också i en del kommunala avtal.

Familjetillägget var enklare att genomföra inom den offentliga sektorn än inom det privata näringslivet, eftersom familjeförsörjarna skulle få sämre möjligheter att konkurrera om arbetsplatserna ifall arbetsgivarna skulle vara tvungna att ge dem ett barntillägg. Reformen måste därför organiseras på en högre nivå än det enskilda företaget.

Båda kommittéerna hade hämtat inspiration från det franska systemet "Caisses familiales" som byggde dels på en näringsmässig organisation, dels på en indelning i geografiska områden. Det franska familjetillägget utbetalades till husmödrarna från en egen fond med fasta bidrag från arbetsgivarna.

Moderskapslönekommittén efterlyste emellertid en starkare statlig styrning eftersom familjetillägget bara gällde lönearbetare. Många norska småbrukare och fiskare skulle därmed bli lottlösa, trots att deras behov var minst lika stora. Fackföreningarna var dessutom starka motståndare till alla förslag om familjetillägg eftersom det stred mot principen om lika lön för lika arbete, kvalifikationer och arbetslivserfarenhet.

Moderskapslönekommittén präglades av det samarbete med männen som var karaktäristiskt för arbetarkvinnorna. De föredrog

sociala reformer till förmån för familjerna framför specifika kvinnokrav. För detta sökte de männens stöd, och det var en fjäder i hatten för arbetarkvinnorna att *Inge Debes*, arbeiderpartiets store socialpolitiker under mellankrigsåren, blev ledamot av moderskapslönekommittén. Men detta samarbete hade sitt pris. När Ella Anker under ett sammanträde i kommittén föreslog ett nationellt barnbidrag till mödrarna som ersättning för deras moderskapsarbete, ansåg Debes att barnbidrag var en bra benämning, men att moderskapsarbete och utbetalning till mödrarna inte borde nämnas i förslaget. Detta skulle kunna väcka ont blod i onödan. Kvinnorna accepterade terminologibytet från moderskapslön till barnbidrag, men vidhöll att bidraget skulle ses som ett erkännande av moderskapsarbetet och utbetalas till den som utförde det. De var emellertid tvungna att ta hänsyn till männens ömma punkter.

"Ankorna får moderspension, och i det fallet räds man inte modersnamnet, även om den egentligen är en barnpension", suckade *Martha Nielsen*.¹³

Förslaget klubbades på nästa sammanträde där Debes inte var närvarande. Och så blev

... och som föredragshållare.

det. Kommitténs ordförande, *Sigrød Syversen*, följde frågan i den av stortinget utnämnda *barnbidragskommittén* från 1934 vars utlåtande låg till grund för stortingets beslut att införa barnbidrag 1946.

För arbetarkvinnorna var moderskapslönen en socialpolitisk hjärtesak som de gärna ville kombinera med andra hjärtesaker. I synnerhet nykterhetsfrågan var viktig för dem. Därför föreslog moderskapslönekommittén att barnbidraget skulle finansieras genom en avgift på alkohol. Även i det här fallet mötte de motstånd från männen som helst inte ville höra några antydningar om att fördelnings- och samarbetsförhållandena inte alltid var så förträffliga inom hemmets fyra väggar. Barnbidragskommittén utredde också frågan om finansiering via en avgift på alkohol, men det fanns inte med i det slutgiltiga förslaget.

Ledamöterna i NKNs familjelönekommitté var mer upptagna av den orättvisa lönefördelningen mellan kvinnor och män än av barnfamiljernas ekonomi. De menade att lönesättningen baserades på ett implicit familjeförsörjansvar och att detta användes mot kvinnorna i yrkeslivet. Kvinnor räknades inte som familjeförsörjare och fick följaktligen lägre lön. Ensamstående män drabbades dock inte av någon sådan lönediskriminering.

Kommittén önskade av den anledningen ett lönesystem efter den franska modellen som baserades på en lägre grundlön, men med tillägg för den faktiska försörjningsbördan. Att på det sättet frigöra försörjningsutgifterna från lönerna skulle leda till minskade löneklyftor mellan män och kvinnor samtidigt som det skulle ge mer pengar till de behövande. Familjelönekommitténs förslag blev därmed en kompromiss mellan den moderniserade familjerollmodellen och yrkeskvinnornas lönekrav.

I barnbidragskommittén från 1934 blev *Margarete Bonnevie* ledamot. Hon lämnade ett eget utlåtande där hon föreslog en lönereform i enlighet med NKN. Förslaget innebar ett helt nytt system där de manliga försörjarna endast skulle få kontroll över en del av sin tidigare lön och kvinnorna skulle få rätt till lika lön för lika arbete samtidigt som de ensamstående mäns löner skulle sänkas. Dessutom

ansåg Bonnevie att barnbidraget borde kunna användas till att skaffa barn tillsyn om modern önskade gå ut i yrkeslivet. En daghemsutbyggnad ingick också i hennes vision (även om hon själv var hemma med sina barn när de var små).¹⁴

Hemmafruarna blev allt fler under mellankrigstiden. En undersökning av gifta kvinnors yrkesarbete från 1934 visade att yrkesaktiviteten hade sjunkit, särskilt i arbetarklassen. Detta skulle kunna stödja den teori som ofta framlades under den här perioden och som sade att kvinnorna helst ville stanna hemma om de bara hade råd med det. Bland kvinnliga tjänstemän med högre utbildning spårades dock en viss ökning i yrkesaktiviteten. Högutbildade kvinnor övergav inte lika lätt sitt yrkesarbete när de gifte sig. Kvinnornas rättigheter till yrkesarbete och politisk medverkan var relativt nyunna och hade dessutom varit dyrköpta för den tidiga kvinnorörelsen.

Debatten om moderskapslön och en uppvärdering av hemarbetet användes i reaktionära syften. Under 1920- och 1930-talet togs ett flertal beslut i olika arbetslivsorganisationer som antingen föreslog yrkesförbud för gifta kvinnor eller rädde dem att inte arbeta utanför hemmet. På många offentliga arbetsplatser blev kvinnor som stod i begrepp att gifta sig uppsagda. Arbetslösheten var det argument som användes för att motivera yrkesförbudet, men det är sannolikt att även fokuseringen på hemarbetet var bidragande.

Mot den här bakgrunden är det lätt att förstå Bonnevis kamp för kvinnors rätt till arbete. I det här fallet befann sig arbetarkvinnorna i en svagare position eftersom många framstötter om utestängning av gifta kvinnor kom från arbetarrörelsens organisationer. Det var dessutom de välutbildade kvinnorna som hade mest att förlora. De fattiga flerbarnsmödrar från arbetarklassen som Anker Møller, moderskapslönekommittén och arbeiderpartiets kvinnoförbund kämpade för, hade större behov av stöd i hemmet än rätten att slita också i ett yrkesarbete. Moderskapslön skulle för dessa vara ett medel att göra mödrarna ekonomiskt oberoende av sina män, samtidigt som det skulle vara ett uttryck för samhällets erkännande av moderskapet som yrkesroll.

*Kvinnors yrkesarbete
ett framsteg för samhället*

Inte alla män tyckte att kvinnorna skulle stå vid spisen. Gunnar Jahn, direktör för Statistisk centralbyrå, varnade för vad han kallade en kortsiktig utestängningspolitik. Att kvinnorna hade fått utbildning och yrkeserfarenhet var en fördel för hela samhället, menade han. En utestängning av de gifta kvinnorna skulle leda till sämre levnadsstandard och dessutom ge negativa signaler om alla kvinnors insatser i arbetslivet:

För det finns ett förhållande som hämmar den stora massan av kvinnor i arbetslivet, och det är detta att för den stora massan framstår deras insatser i arbetslivet fortfarande, och kommer väl också fortsättningsvis att framstå, som en kortare period av deras liv som bara ska vara tills de blir gifta.

Jahn och en stor del av kvinnorörelsen betraktade kvinnors yrkesaktivitet som ett framsteg för samhället. Den socialreformatoriska rörelsen lade i stället ansvaret för framstegen på de hemarbetande mödrarna genom att påpeka betydelsen av en modern och god vård av hemmen samt en god barnuppfostran.

Anker Møller försökte anpassa dessa ideal till den sociala verkligheten genom att kräva ett praktiskt och ekonomiskt erkännande av det arbete som mödrarna utförde. Det var en feminism som tog hänsyn till att män och kvinnor faktiskt var olika och att dessa olikheter systematiskt medförde en större press på kvinnorna. Frihet och jämlikhet måste därför uppnås genom en positiv särbehandling; liberala reformer var inte tillräckliga.

Kvinnornas särställning var mera utpräglad under mellankrigstiden. De offentliga institutioner som skulle möjliggöra anpassningen mellan det offentliga yrkeslivet och det privata familjelivet var inte särskilt utbyggda. Till sammans med en önskan om en rättvisare social fördelning av samhällets tillgångar, bidrar detta till att förklara den moderskapsrörelse där bl a Anker Møller ingick. På kort sikt befästes husmodersrollen som dominerande kvinnoroll. I det långa loppet verkar Bonnevie, Jahn och den borgerligt-liberala kvinnorörelsen ha varit mest framsynta.

Den nyare kvinnorörelsen växte fram i opposition mot en kvinnoroll som efter hand blev alldeles för trång för kvinnorna. Att kalla mellankrigstidens moderskapsrörelse reaktionär vore emellertid en grov anakronism. Den förhöll sig till demografiska, teknologiska och ekonomiska realiteter som var mycket olika vår egen verklighet. Men tankarna om moderskapet, tvetydigheten, ambivalensen, ja till och med kampfrågorna kanske inte är så olika?

Översättning: Asbjørg Westum

NOTER

- ¹ Norges samfunnsvitenskaplige datatjeneste 1994.
- ² Kirsten Danielsen, *De gammeldagse piker*, 1990, och *Slike gutter*, 1992.
- ³ Se t ex Yvonne Hirdman, *Att lägga livet tillrätta*, 1990, samt *Den socialistiska hemmafrun och andra kvinnohistorier*, 1992.
- ⁴ Se t ex Jonas Frykman och Orvar Löfgren, *Den kultiverade människan*, Lund 1979 samt Lars Henrik Schmidt och Jens Erik Kristensen, *Lys, luft og renlighet*, 1986.
- ⁵ Johan Castberg var Katti Anker Møllers sväger och Norges främste socialpolitiker under den här perioden. Se Bjørnson och Haavet 1994, särskilt kapitel 6.
- ⁶ Publicerat i Mohr 1968, s 149-169.
- ⁷ Publicerat i Mohr a a och i *Senter for humanistisk Kvinneforskning skriftserie* nr 7, 1994.
- ⁸ Mohr a a, s 155.
- ⁹ Jfr Ellen Keys bok *Barnets århundrade*, 1900.
- ¹⁰ Mohr a a, s 155.
- ¹¹ Øjjaseter, Tordis, *Menneskenes hjerter*, s 157, 1993.
- ¹² Ella Anker i en privat skrift med anledning av systemets 60-årsdag. *Håndskriftsamlingen*, UBO.
- ¹³ Moderskapslönekommitténs förhandlingsprotokoll från den 22/1 1929.
- ¹⁴ Om Margarete Bonnevie, se Ida Blom i Bjørgum (red), 1993.

LITTERATUR:

- Agerholt, Anna Caspari, *Den norske kvinnebevegelses historie*, Oslo, 1937/73.
- Bjørnson, Øyvind och Haavet, Inger Elisabeth, *Langsomt ble landet et velferdssamfunn. Trygdens historie 1894-1994*, Ad Notam, Oslo, 1994.
- Blom, Ida, *Barnebegrensning - synd eller sunn fornuft*, Universitetsforlaget, Oslo, 1980.
- Blom, Ida, "Margarete Bonnevie - skisse av et liv" i *Portretter fra norsk historie*, Universitetsforlaget, Oslo, 1994.
- Bock, Gisela og Thane, Pat (red), *Maternity and Gender Policies - Women and the rise of the European Welfare States 1880s-1950s*, Routledge, Ld & NY, 1991.
- Danielsen, Kirsten, *De gammeldagse piker*, Pax, Oslo, 1990.
- Danielsen, Kirsten, *Slike gutter*, Pax, Oslo, 1992.
- Frykman, Jonas og Löfgren, Orvar, *Den kultiverade människan*, Lund, 1979.

- Haavet, Inger Elisabeth (red). *Katti Anker Møller – mødrenes forkjemper 125 år*. Senter for humanistisk kvinneforsknings skriftserie nr 7, Bergen, 1994.
- Hatland, Aksel. *Oslotrygden – fra nasjonal modell til lokal for-tidslevning*. INAS-rapport nr 10, Oslo, 1987.
- Hirdman, Yvonne. *Den socialistiska hemmafrun och andra kvinnohistorier*. Carlsson, Stockholm, 1992.
- Hirdman, Yvonne. *Att lägga livet till rätta – studier i svensk folkhemsolitik*. Carlsson, Stockholm, 1990.
- Jahn, Gunnar. "Kvinner i ervervslivet før og nå", *Samtiden* 1934.
- Mohr, Tove. *Katti Anker Møller – en banebryter*. Tiden, Oslo, 1968.
- Schmidt, Lars-Henrik och Jens Erik Kristensen. *Lys luft og renlighed – den moderne socialhygienes fødsel*, København, 1986.
- Scip, Anne Lise och Ibsen, Hilde. "Morsøkonomi, familieøkonomi och samfunnsøkonomi. Barnetrygden i historisk perspektiv", *Norsk Historisk Tidsskrift*, 4, 1989.
- Skrede, Kari. "Familieøkonomi og forsørgerlønn", *Tidskrift for samfunnsforskning*, 1984.
- Ørjasæter, Tordis. *Menneskenes hjerter*. Aschehoug, Oslo, 1993.
- Arbeiderpartiets mødrelønnskomité's forhandlingsprotokoll 1926-1930*, i Ella Ankers arkiv. UBO, håndskriftsamlingen.
- Norske Kvinners Nasjonalråd. *Familielønnskomiteen: Utredning av prinsippene for familjelønn*. Oslo, 1929.
- Ot prp nr 16. *Om utfordrigelse av en lov om barnetrygd*. Oslo, 1945.

SUMMARY

In 1946 the norwegian parliament unanimously sanctioned the law of family allowances. The debate started in 1919 with *Katti Anker Møllers* claim for a national wage for the work of motherhood. The following years mother's wage was debated in women's movement, labour movement and in government. Much of the social security system for women established in these years had elements of the concept of mother's wage. In Norway especially the social security for single mothers and their children played an early and important part. But the concept of mother's wage itself was not successful, though debated through more than two decades. The claim for mother's wages challenged the public/private dicotomy in a far too radical way. Both the male and many of the female debaters hesitated to connect the mothers work with economic profit. Love and money had a strange sound when put together, a sound of prostitution.

Two committees were established by the women's movements to discuss the question. *The Mother's Wages Committee* was established by the women of the labour party. During work the terminology changed, and the committee finally proposed state financed family allowances, directly paid out to the mothers.

The Family Wages Committee was established by the National Council for Women. Their proposal was for a new system of payment for all work, based on the french model of "Caisses familiales". Extra payment in the workers wages, measured in proposal to the number of children to provide for, was here given directly to the mothers from regional or businessbased centrals.

When the government in 1934 set up a committee to work out the subject of child allowances, two of the members came from the two women's committees. The final result was very much alike the proposal from the Mother's Wage Committee. The principle of payment direct to the mothers was what was left of the concept of mother's wage. For many housewives in the postwar-period these were their only "own" money, and the women's movement has thoroughly defended this small right.

To get the mother's role acknowledged as social work with the right to payment was too big a challenge to the existing economic and ideological system. Industrialization had split the mothers apart from productive life to a large extent. The male side of domestication was an increasing consciousness of themselves as providers for their families. The social politics encouraged and supported this development. In the midwar situation the domestication of mothers seemed a rational way of dealing with the problem of caring. The narrowness of the domesticated role became a more visible problem as the families grew smaller and technology and better housing made everyday life easier. The problem of caring is still there, but not as a long persisting and fulltime work role for married women. A claim for mother's wage today will have a different meaning than in the twenties and thirties.

Inger Elisabeth Haavet
Senter for Samfunnsforskning
Herman Fossgt 5
N-5007 Bergen